

ד. בענין שיעור אמה⁹

בעזה"י יום א' שלח צ"ט

שלו' רב לכ' הרה"ג חו"נ רב המעלות כו' וכו' מהר"ר יקותיאל קושלבסקי רב דזכרון
יעקב שליט"א.

אחדשה"ט, ע"ד שאלתו בשיעור אמה של תורה. [כתב] הרמב"ם בפי' המשניות
בעדיות פ"א [מ"ב]¹⁰ ועוד איזה מקומות [בפירוש המשניות בהקדמה למנחות ד"ה ולא
נשאר, פ"ב מכלים מ"ב], שדיקדק הרבה ועשה כלי מחזיק רביעית ומלאו קמח יין שמן
ומים ושקל כל דבר, וכתב משקל כל אחד. הנה ממשקל הקמח ויין ושמן אין לידע כי
יש קלים וכבדים, כגון חמשה אנסע קמח אסטראליע הנפוח כיותר משבע אנסע סלת,
אבל המים ברי' מששת ימי בראשית, ורוב מים של שתיה שוים במשקל, ואם יש חילוק
הוא מעט מזעיר, דרשתי מאנשים שהיו במצרים ומרוקחים, אמרו שלא הרגישו הבדל
בשתיה, והנה כתב שם הרמב"ם משקל רביעית מים הוא שבעה ועשרים דרהם, משקל
הדרהם לא נשתנה כי כאותו חשבון כתוב בשו"ע בכמה מקומות [או"ח סי' תנ"ו סעי' א',
אבעה"ז סי' ס"ו סעי' ו'], וכן בחסד לאברהם [לרבי אברהם אזולאי זצ"ל [שע"ט] מעין
ב' נהר נח, ונהר ס], מדת מים משקל דרהם, מפורסם הוא שהוא מחזיק 3 סע"מ וחומש
וחלק משתי מאות וכזה נמדד הקילא והליטער והטאהן, לפי חשבון זה עולה האמה
מצומצם 48 סע"מ והטפח 8 סע"מ והאצבע 2 סע"מ, אך לאמה שוחקת נצרך להוסיף
חצי אצבע היינו סע"מ א' ותעלה 49 סע"מ¹¹.

9. נערך ע"פ צילום כת"י שברשותי, שקבלתי מזקנתי מרת מ' גולדברג ע"ה. ומובא גם בקובץ הר המור
[מכון הרב פראנק] (קובץ ט' אלול תשמ"ו עמ' 23-24).

10. וז"ל שם "הקב הוא ששית הסאה וכבר ביארנו שעורו בסוף פאה. משהגדילו המדות, נתוספו שעורי
הקב. ורובע, הוא רובע הקב. ועשו שעור חלה חמשת רבעים והוא קב ורובע. והיה זה הקב ורובע מן המדה
הגדולה הזו הוא הקב ומחצה מן המדה הראשונה. וכבר ביארנו בפרק השני דמסכת חלה כי שעור החלה
יודע במדה, לא במשקל מחמת שנויי הדברים הנמדדים בכובד ובקלות ואף על פי שהמדה שוה. וביארנו שם
כי מדת החלה היא מדה שיש בה עשר אצבעות על עשר אצבעות ברום שלש אצבעות ועשירית אצבע
ועשירית עשירית אצבע וחלק מאלפים וחמש מאות מן האצבע בדיוק. ואם תרצה בקירוב מועט מאד תאמר
מדה שיש בה שבע אצבעות פחות שתי תשיעיות אצבע על שבע אצבעות פחות שתי תשיעיות אצבע ברום
שבע אצבעות פחות שתי תשיעיות אצבע. וכבר ביארנו כמה פעמים שהאצבע שמודדין בה היא הגודל. וכבר
עשיתי אני מדה בתכלית הדיוק שיכולתי ומצאתי שהרביעית האמורה בכל התורה מחזקת מן היין קרוב
לעשרים וששה דרהם, ומן המים קרוב לעשרים ושבעה דרהם, ומן החטים קרוב לעשרים ואחד דרהם, ומקמח
החטים קרוב לשמונה עשר דרהם. ומצאתי שעור חלה באותה המדה חמש מאות ועשרים דרהם בקירוב מקמח
החטים. וכל הדרהמים האלו מצריים, וכן גם כל אלו הדברים שמדדתי מצריים".

11. ובס' שיעורי' של תורה ולהג"ר יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל (ס"ג - עמ' כ-כא בהוצאת תש"ע), כתב

גם יש לי ראייה שאין האמה גדולה כהמחמירים שבגמרא [מנחות כו, ב] וברמב"ם [פי"ג ממעשה הקרבנות הי"ד] נפסק שאין קומץ פחות משני זיתים וכהן שאין קומצו מחזיק שני זיתים פסול, וכתב הקרבן העדה [בשירי קרבן פ"ב דיומא ה"א] שהוא בכלל ננס ופסול לכל עבודה, לפי"ז הכל ננסין כעת¹².

גם לפי חשבון שיעור חלה שתושבין בכל המקומות אינו עולה כחשבון המחמירים, שאם נחשוב האמה 60 ס"מ צריך להיות שיעור חלה אפילו מסלת 1.2 1.3 אנסע ירושלמי.

מכל הנ"ל אני חושב שאין האמה שוחקת עולה יותר מ49 ס"מ ואולי פחות, ונראה לי שהמחמירים לא ידעו מדת המים ומשקל הדרהם.

לפי חשבון הערוך השולחן [יור"ד סי' ר"א ס"ט] עולה האמה מעט יותר מ53 ס"מ אך החת"ס [שו"ת או"ח סי' קפ"א] מחמיר מאוד בשיעור אמה 63 ס"מ¹³, ובס' דרכי תשובה כמדומה בהל' שחיטה [סי' ל' ס"ק כ"א, סי' נ"ג ס"ק ל"ז, סי' נ"ח סק"ו] כתב שבד' החת"ס יש סתירה [מתשובותיו בסי' קכ"ז ששיעור האגודל קטן ברבע למש"כ בסי' קפ"א]. אבל גם במדינות אונגהרן חושבים השיעור חלה כמדומה לי גם פחות ממה שחושבין פעה"ק ונוטלין בברכה.

בזה"ל "בפסחים ק"ט אר"ח רביעית של תורה אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע, והרמב"ם ז"ל בפיה"מ פ"א דעדיות מ"ב כתב ואני עשיתי מדה בתכלית מה שיכולתי מן הדקדוק ומצאתי הרביעית הנזכרת בכה"ת תכיל מן היין קרוב כ"ו כספים הנקראים דרהם בערכי ומן המים קרוב לכ"ז דרהם ומן החטה קרוב לכ"א דרהם ומקמח חטה כגון י"ח דרהם כו' עכ"ל, וכ"כ עוד בפיה"מ"ש בהקדמה למנחות ובפ"א מעירובין הי"ב כתב שהרביעית י"ז דינר וחצי בקירוב, [וכלל שם המים והיין בשיעור אחד אע"פ שהמים כבדים אחד מכ"ז מן היין]. וכל דינר צורי הוא דרהם וחצי, שהדינר צ"ו שעורות כמ"ש פ"י מאישות, והדרם משקל ס"ד שעורות כמ"ש הכ"מ פ"ב מכלי המקדש, הוי י"ז דינר וחצי "בקירוב" וכל דרהם הוא ג' גרם וחומש [שהגרם משקל ב' שעורות] נמצא שכ"ז דרהם הוא 86.4 גרם, ולפי הידוע שכל גרם מים מחזיק צ"מ מרובע הוי בית קיבול הרביעית 86.4 צ"מ מרובעים, וכשנחשוב האגודל שני צ"מ יהו אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים וחצי חמש אצבע 4 על 4 צ"מ בגובה 5.4, ובכלי זה יש 86.4 צ"מ מרובעים, ומוכח שהאגודל שמדד בו הרמב"ם ז"ל היה של 2 צ"מ. ונשמע שע"פ דברי הרמב"ם ז"ל היו בירושלים תוב"ב קצת מגדולי הרבנים מורים בענין השיעורין, כמדומה שהראשון היה בזה הגאון ר"ד בהר"ן ז"ל, ואח"כ יצא לאור ספר שיעורי תורה להגרא"ח נאה ז"ל שקבע והורה כן לחשוב את הרביעית 86.4 גר' והאגודל 2 צ"מ, והאמה 48 צ"מ, ועי"ש דביאר בכ"ז וחלק ע"ז. וע"ע מש"כ בזה בס' כתבי הקהילות יעקב החדשים עמ"ס פסחים (סקכ"א).

12. עי' בס' שיעורין של תורה (עמ' ז') מה דהשיב על זה לפי דרכו.

13. עי' שו"ת רבי עזריאל הלדסהיימר (יור"ד סי' ר"י) בתשובתו של הרש"ר הירש שכתב שנהגו באוסטרייך ע"פ החת"ס במדת אמה 63.5 ס"מ עי"ש.

ולפי שבמקוה פה בשכונת שערי חסד אפשר להחמיר ככל החומרות ע"כ אני נוהג להריק מאוצר הגדול למקוה יותר מחצי מעטער מי גשמים, ולהריק השאר מהראזעווארין שבהם מים שאובים בהמשכה, בחצי מעטער יש יותר משיעור מקוה גם לדעת הערוך השולחן ולדעת החת"ס יש בזה יותר מרוב.

בענין השעורות לא נוכל לסמוך על מדידתנו, כי לא נוכל לצמצם כהרמב"ם, גם אין כל השעורות שוות, גם לדעתי ומדתי גם עכשיו אורך שעורה הוא סע"מ אחד והרמב"ם כתב שמידת האצבע כאורך שתי שעורות, אבאר לכ"ת חשבוני, מבואר בפ' ערבי פסחים [קט, א] שמידת הרביעית אחד עשר אצבעות פחות חומש, א"כ עולה לנ"ד חומשי אצבע השבעה ועשרים שכתב הרמב"ם מידתם פ"ו סע"מ ושני חומשי סע"מ, עולים 432 תל"ב חומשי סע"מ. נמצא בכל אצבע משישה "קוביק" שמנה סע"מ משושים, לפי זה עולה שטח אצבע שני סע"מ¹⁴.

דברי ידירו מוקירו ומכבדו ומברכו בכטו"ס ושלו' רב.

דוד בהר"ן זללה"ה

ה. הסכמתו לספר "שיעורי תורה"

של רבי אברהם חיים נאה זצ"ל¹⁵

ב"ה

ראיתי ספר "שיעורי תורה" והנו מכוון כפי מה שבררתי¹⁶ לפי חשבון הרמב"ם ז"ל בעדיות ועוד מקומות לדעתי יכולים לסמוך על כל הכתוב בו למעשה¹⁷.

14. עי' לעיל הל' שיעורין של תורה (אר' תנ"ו) מאי דהבאנו דברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שביאר יותר דברי רבנו בענין זה.

15. מהדורת ירושלים תש"ז.

16. עי' מכתב ד' באריכות.

17. ור"ח נאה בשערי ציון (דף ס"ו) כתב "ואחר שנדפס שיעורי תורה הוגד לי שהגה"צ ר"ד בהר"ן ז"ל עמד על החשבונו אבל לא פרסם דבריו. ועד השיעור"ת לא נמצא מי שיקדיש זמנו לברר השיעורים".